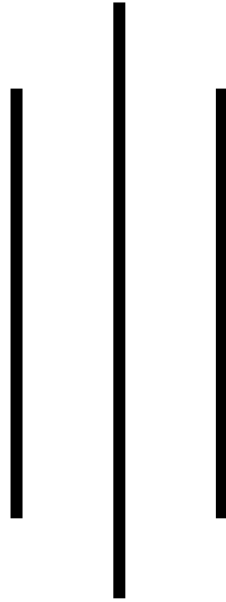

माननीय मुख्यमन्त्री एवम् आर्थिक मामिला मन्त्री दीर्घ बहादुर सोडारीले
सुदूरपश्चिम प्रदेश सभा समक्ष प्रस्तुत गर्नु भएको

विनियोजन विधेयक, २०८१ का
सिद्धान्त र प्राथमिकता

सुदूरपश्चिम प्रदेश सरकार
आर्थिक मामिला मन्त्रालय
धनगढी, कैलाली
२०८१ जेठ, १३

<https://moea.sudurpashchim.gov.np>

माननीय सभामुख महोदय,

१. सुदूरपश्चिम प्रदेश सरकारको मुख्यमन्त्री एवम् आर्थिक मामिला मन्त्रीको हैसियतले प्रदेशबासी जनताका लागि यस गरिमामय प्रदेश सभामा विनियोजन विधेयक, २०८१ का सिद्धान्त र प्राथमिकता प्रस्तुत गरिरहँदा राष्ट्रप्रति समर्पित भई राजनीतिक परिवर्तनका लागि भएका विभिन्न आन्दोलनहरूमा जीवन उत्सर्ग गर्नुहुने सम्पूर्ण शहीदहरूप्रति हार्दिक श्रद्धा-सुमन अर्पण गर्दछु। नेपालको समग्र राजनीतिक परिवर्तनका क्रममा भएका आन्दोलनका घाइते र बेपत्ता भएका नागरिकहरूप्रति सम्मान प्रकट गर्दै त्यस्ता युगान्तकारी प्रक्रियामा नेतृत्वदायी भूमिका निर्वाह गर्ने सबै अग्रज तथा शिखर व्यक्तित्वहरूप्रति उच्च सम्मान व्यक्त गर्दछु।

साथै, आर्थिक वर्ष २०८१/८२ का लागि प्रस्तुत गरिने बजेट प्रदेशको योजनाबद्ध विकास प्रयासमार्फत उपलब्ध स्रोत साधनको कुशलतम् र प्रभावकारी परिचालन गरी कृषिजन्य तथा औद्योगिक उत्पादन र उत्पादकत्व अभिवृद्धि, दीगो र पुनरूत्थानशील भौतिक पूर्वाधारको विकास, उच्च र समन्यायिक आर्थिक वृद्धि, रोजगारी सिर्जना, गरिबी, बेरोजगारी र आर्थिक असमानता न्यूनिकरण, सामाजिक विभेद र वञ्चितिकरणको न्यूनिकरण, सामाजिक न्याय, मानव पुँजी निर्माण, मानव विकास, विधिको शासन, प्रभावकारी सेवा प्रवाह, संघीयता कार्यान्वयन र सुशासन हासिल भई नेपालको संविधानले परिकल्पना गरेको समाजवाद उन्मुख अर्थतन्त्र निर्माणतर्फ केन्द्रित हुने विश्वास लिएको छु।

२. विनियोजन विधेयक, २०८१ का सिद्धान्त र प्राथमिकता निर्धारण गर्दा नेपालको संविधानमा निर्दिष्ट राज्यका निर्देशक सिद्धान्त, नीति तथा दायित्व, मौलिक हक, प्रदेशको प्रथम पञ्चवर्षीय योजना र मध्यमकालीन खर्च संरचनालाई प्रमुख मार्गदर्शनको रूपमा लिएको छु। साथै, नेपाल सरकारको नीति तथा कार्यक्रम, प्रदेशको सामाजिक-साँस्कृतिक विविधता, भौगोलिक अवस्था, मानव विकास, दीगो विकासका लक्ष्य, जलवायु परिवर्तन तथा विपद् व्यवस्थापन र लैंगिक समानता तथा सामाजिक समावेशीकरणलाई समेत महत्वपूर्ण आधारका रूपमा लिएको छु।

अब म प्रदेशको **आर्थिक र सार्वजनिक वित्त प्रणालीमा विद्यमान समस्या तथा चुनौती**लाई संक्षिप्त रूपमा प्रस्तुत गर्ने अनुमति चाहन्छु:

३. अर्थतन्त्रका आन्तरिक र बाह्य पक्षहरूमा सिर्जित समस्याका कारण मुलुकको राजस्व परिचालनमा संकुचन आउँदा राष्ट्रिय अर्थतन्त्र दबाबमा रही सोको असर प्रदेशको आर्थिक वृद्धिदरमा परेको छ। साथै, सोका कारण संघीय सरकारबाट वित्तीय हस्तान्तरणमार्फत प्रदेशलाई प्राप्त हुने वित्तीय समानीकरण अनुदान र राजस्व बाँडफाँटको प्रतिबद्ध रकमसमेत कटौती भई प्रदेश सरकारको आयमा संकुचन आएको हुँदा स्रोत व्यवस्थापनमा चाप परेको

- छ। अर्कोतर्फ, आयोजना तथा कार्यक्रमको प्राथमिकीकरण, विनियोजन कुशलता, स्रोत परिचालन, आयोजना कार्यान्वयन र अनुगमन तथा मूल्याङ्कन, वित्तीय अनुशासन र उत्तरदायित्व एवम् जवाफदेहितामा प्रभावकारिताको कमीले गर्दा कार्यान्वयनयोग्य आयोजना छनोट हुन नसक्दा पुँजीगत खर्च दक्षता अत्यन्तै कमजोर र चालु खर्चको आकारमा बढोत्तरी भएकोले प्रदेश सरकारको वित्त परिचालन तथा व्यवस्थापनमा सन्तुलन कायम गर्नुपर्ने चुनौती सिर्जना भएको छ।
४. प्रदेशको संकुचित आर्थिक क्षेत्राधिकार, न्यून राजस्व परिचालन क्षमता, राजस्वका सम्भावित क्षेत्रहरूको पहिचान तथा राजस्व संकलनमा उदासिनता र संघीय सरकारको अनुदानमा अत्यधिक निर्भरताको प्रवृत्ति, उपलब्ध स्रोत साधनको सन्तुलित, समन्यायिक र प्रभावकारी वितरण तथा आयोजना प्राथमिकीकरण र विनियोजन दक्षतामा कमी, साना र टुक्रे आयोजनामा रकम विनियोजन गर्ने प्रवृत्ति, खर्च प्रणालीमा वित्तीय अनुशासन तथा उत्तरदायित्वको कमी जस्ता समस्याका कारण प्रदेश सरकारको स्रोत व्यवस्थापनमा चुनौती सिर्जना भई प्रदेश गौरव, बहुवर्षीय तथा रणनीतिक महत्व र आर्थिक वृद्धिमा योगदान पुऱ्याउन सक्ने ठूला आयोजनामा पर्याप्त स्रोत व्यवस्थापन गर्न सकिएको छैन।
 ५. यद्यपी, कृषि, पर्यटन तथा सेवा क्षेत्र, विकास निर्माण र विप्रेषण आप्रवाह लगायतमा देखिएको क्रमिक सुधारका कारण मुलुकको आर्थिक गतिविधि चलायमान भई प्रादेशिक अर्थतन्त्रमा समेत सुधार हुने अपेक्षा गरिएको छ।
 ६. स्वस्थ, आत्मनिर्भर र स्वचालित प्रादेशिक अर्थतन्त्र निर्माणका लागि उपलब्ध स्रोत साधनको उच्चतम उपयोग, प्राथमिकता प्राप्त क्षेत्र तथा आयोजनामा पर्याप्त लगानी, उद्यमशीलता तथा स्वरोजगार प्रवर्द्धन, अनुसन्धान र विकासमा जोड, मानव पुँजीको रणनीतिक परिचालन, सूचना प्रविधिको उच्चतम प्रयोग, सरकारको आन्तरिक राजस्व परिचालन तथा पुँजीगत खर्च दक्षतामा अभिवृद्धि र चालु खर्चमा उच्च मितव्ययिता, वित्तीय उत्तरदायित्व र अनुशासन, शासकीय सुधार र सुशासन कायममा प्रतिबद्ध हुनुपर्ने आवश्यकता रहेको छ।
 ७. साथै, आर्थिक वर्ष २०८१/८२ को बजेट उत्पादन र उत्पादकत्व अभिवृद्धि, उद्यमशीलता प्रवर्द्धन तथा रोजगारी सिर्जना, गरिबी, बेरोजगारी र बञ्चितिकरण न्यूनीकरण, उच्च र समन्यायिक आर्थिक वृद्धि, दीगो पूर्वाधार विकास र शासकीय सुधार एवम् सुशासन हासिल गर्नेतर्फ उन्मुख हुनेछ।

माननीय सभामुख महोदय,

अब म विनियोजन विधेयक, २०८१ का सिद्धान्त प्रस्तुत गर्ने अनुमति चाहन्छु:

८. **उत्पादन, उत्पादकत्व र रोजगारी वृद्धि:** कृषि, वन, उद्योग, पर्यटन तथा पूर्वाधार विकासमा सार्वजनिक, निजी र सहकारी क्षेत्रको प्रचुर लगानीमार्फत उत्पादन, उत्पादकत्व र रोजगारी अभिवृद्धि गर्दै उच्च, दीगो, फराकिलो र समन्यायिक आर्थिक वृद्धि हासिल गरी उत्पादनमुखी, आत्मनिर्भर र स्वचालित प्रादेशिक अर्थतन्त्रको निर्माण गरिनेछ। यसका लागि प्रदेश सरकारको आन्तरिक राजस्व परिचालन क्षमतामा बढोत्तरी, लगानीमैत्री वातावरण निर्माण र नीतिगत तथा संस्थागत सुधार गरिनेछ। साथै, कृषि क्षेत्रको व्यवसायिकरण, विविधिकरण र आधुनिकीकरणमा जोड दिँदै कृषिमा युवाहरूलाई आकर्षण गर्न सहूलियत कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरिनेछ। व्यवसायमैत्री वातावरणको निर्माण, पर्यटकीय क्षेत्रहरूको थप पहिचान तथा पर्यटन पूर्वाधारको विकास र विस्तार गरिनेछ। दीगो विकासको मान्यतामा रही गुणस्तरीय, आधुनिक, वातावरणमैत्री भौतिक पूर्वाधारको विकासमा लगानी बढाउने नीति अख्तियार गरिनेछ।

९. **खर्चको प्राथमिकीकरण, विनियोजन दक्षता र सार्वजनिक वित्तमा सन्तुलन:** सार्वजनिक खर्चको आवश्यकता र औचित्य विश्लेषणका आधारमा खर्चको प्राथमिकीकरण गर्दै विनियोजन कुशलता हासिल गरिनेछ। पूर्वतयारी सम्पन्न भएका, आर्थिक एवम् वातावरणीय रूपमा ग्राह्य, कार्यान्वयनयोग्य, आर्थिक वृद्धि एवम् पुँजी निर्माणमा उच्च योगदान पुऱ्याउने र आयोजना बैंकमा सुचिकृत भएका आयोजनालाई प्राथमिकता दिई बजेट विनियोजन गरिनेछ। प्रदेश गौरव, बहुवर्षीय एवम् स्रोत सुनिश्चित भएका, रणनीतिक महत्वका आयोजनामा पर्याप्त बजेट विनियोजन गरिनेछ। साना तथा अनुत्पादनशील आयोजना र दोहोरो तेहोरो बजेट विनियोजनलाई निरुत्साहित गरिनेछ। चालु एवम् प्रशासनिक खर्चमा उच्च किफायती कायम गरिनेछ।

साथै, सार्वजनिक स्रोतलाई मानव पुँजी निर्माण, मानव विकास, आर्थिक सामाजिक पूर्वाधार विकास, सार्वजनिक सेवा प्रवाह, अनुसन्धान र विकास तथा छिटो र उच्च प्रतिफल दिने उत्पादनशील क्षेत्रमा परिचालन गरिनेछ। सार्वजनिक वित्त व्यवस्थापनमा अनुशासन कायम गर्न खर्चमा गुणस्तर र दीगोपना, वित्तीय उत्तरदायित्व, पारदर्शिता र जवाफदेहितामा जोड दिइनेछ।

१०. **सामाजिक-साँस्कृतिक रूपान्तरण, सामाजिक न्याय र समता:** सबै जातजाति, वर्ग, क्षेत्र र समुदायका मानिसको गुणस्तरीय शिक्षा, स्वास्थ्य, खानेपानी तथा सरसफाई, पोषण, आवास र सुरक्षाजस्ता नागरिकका आधारभूत आवश्यकताको प्रत्याभूति गराउने नीति अख्तियार गरिनेछ। शासन र विकासका प्रतिफलमा सबैको समन्यायिक पहुँच कायम गर्दै

वञ्चितिकरण हटाउन स्रोतको समुचित बाँडफाँट र उपभोगमा हिस्सेदारी सुनिश्चित गर्ने समन्यायिक वितरण प्रणालीको विकास गरिनेछ। विकासको मूलधारबाट टाढा परेका, पारिएका वर्ग, समुदाय र क्षेत्रका जनताका लागि सशक्तिकरण, क्षमता विकास, स्वरोजगार, सामाजिक सुरक्षा, आरक्षण जस्ता कार्यक्रम सञ्चालन गरी समावेशी र अधिकारमुखी अवधारणाको अभ्यास गर्ने नीति अंगीकार गरिनेछ। साथै, भाषा, कला, मूर्त र अमूर्त सँस्कृति, साँस्कृतिक सम्पदा, इतिहास, संगीत र साहित्यको प्रवर्द्धन गर्न विशेष कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरिनेछ।

११. **मानव पुँजी निर्माण र रणनीतिक परिचालन:** युवाहरूलाई नवीनत् ज्ञान, सीप, तालिम र व्यवसायिक, प्रतिस्पर्धी एवम् प्राविधिक शिक्षा प्रदान गर्दै प्रदेशको आर्थिक सामाजिक विकासमा उपयोग गर्ने नीति लिइनेछ। वैदेशिक रोजगारबाट फर्किएका युवाहरूलाई स्वरोजगार बनाउन उद्यमशीलताको विकास, नवप्रवर्तन, स्टार्टअप सहूलियत एवम् प्रोत्साहनको नीतिमा जोड दिइनेछ।
१२. **निजी क्षेत्र, लगानी प्रवर्द्धन र पूर्वाधार विकास:** निजी लगानी आकर्षणको वातावरण निर्माण गर्दै सार्वजनिक-निजी साझेदारीमा रूपान्तरणकारी, वातावरणमैत्री, लागतप्रभावी र पुनरुत्थानशील भौतिक पूर्वाधारको विकास र विस्तार गरिनेछ। सडक, खानेपानी तथा सरसफाई, सिंचाई, पुल, भवन, रंगशाला जस्ता भौतिक संरचनाहरूको बहु-एवम्-साझा उपयोग गर्ने रणनीति तथा निरन्तर मर्मत सम्भार, संरक्षण, सुरक्षा र गुणस्तर परीक्षणको व्यवस्था गरिनेछ।
१३. **दीगो विकास, जलवायु परिवर्तन र विपद् व्यवस्थापन:** जलवायु परिवर्तनका सवालहरूलाई प्रदेश सरकारका योजना, नीति, कानून एवम् कार्यक्रममा उच्च प्राथमिकताका साथ मूलप्रवाहीकरण गरिनेछ। भौतिक पूर्वाधारको विकास र विस्तार गर्दा जलवायु परिवर्तनको प्रभावलाई थेग्न सक्ने खालका उत्थानशील, बलिया र दीर्घायु पूर्वाधार निर्माणको सुनिश्चितता गरिनेछ। साथै, जलवायु परिवर्तनका असरलाई निस्तेज गर्न न्यूनीकरण, अनुकूलन र सचेतना अभिवृद्धिमा जोड दिइनेछ। विपद् व्यवस्थापनलाई प्रभावकारी बनाउन पर्याप्त स्रोत साधनसहित पूर्वतयारी, अनुसन्धान, जनशक्ति विकास, तालिम एवम् प्रशिक्षण र सचेतनामा जोड दिइनेछ।
१४. **शासकीय सुधार, सेवा वितरण र सुशासन:** राजनीति र प्रशासनबीचको सम्बन्धलाई प्रभावकारी बनाउँदै प्रदेश सरकारको शासकीय अभ्यासमा कानूनको पालना, पारदर्शिता, उत्तरदायित्व एवम् जवाफदेहिता, संवेदनशीलता र सार्वजनिक सेवा वितरणमा सूचना प्रविधिको उच्च प्रयोग, सहउत्पादन, मितव्ययिता, कार्यदक्षता र प्रभावकारिता हासिल

गरिनेछ। सार्वजनिक निकायमा संस्थागत सुधार, खुलापन, स्वच्छता र निष्पक्षता प्रवर्द्धन गर्दै वित्तीय अनुशासन, भ्रष्टाचाररहितता र सुशासनको प्रत्याभूति गराइनेछ।

१५. **अन्तरसरकारी वित्तीय हस्तान्तरण, राजस्व परिचालन र संघीयता कार्यान्वयन:** संघीय सरकारबाट प्रदेशलाई प्राप्त हुने अन्तरसरकारी वित्तीय हस्तान्तरण तथा राजस्व बाँडफाँटको पूर्ण र प्रभावकारी उपयोग गरिनेछ। प्रदेशको आन्तरिक राजस्व परिचालन क्षमतालाई अभिवृद्धि गर्दै संघीय अनुदानमा रहेको उच्च परनिर्भरतालाई घटाउँदै लगिनेछ। प्रदेश र स्थानीय तहबीच प्रभावकारी समन्वय र सहकार्यको विकास गर्दै प्रदेशबाट स्थानीय तहहरूमा हस्तान्तरण हुने वित्तीय अनुदान र राजस्व बाँडफाँट थप व्यवस्थित र प्रभावकारी बनाउँदै खर्चको प्रभावकारिता अनुगमन र मूल्याङ्कन गर्ने प्रणालीको विकास गरिनेछ। संघीयताको सबलीकरण, जनतामा यसको औचित्यबोध र कार्यान्वयनलाई प्रभावकारी बनाउन आवश्यक कानून, संस्था एवम् संयन्त्रको निर्माण र संविधान कार्यान्वयनमा जोड दिइनेछ।

१६. **सूचना प्रविधि, तथ्याङ्क प्रणाली सुदृढीकरण तथा अनुसन्धान र विकास:** प्रदेश सरकारको सेवा प्रवाह र विकास व्यवस्थापनमा नवप्रवर्तन, सिर्जनशीलता र प्रभावकारिताका लागि सूचना प्रविधिको उच्च प्रयोगमा जोड दिइनेछ। तथ्य प्रमाणमा आधारित योजना, नीति, कानून एवम् कार्यक्रम तर्जुमा गर्न प्रदेशको तथ्याङ्क प्रणालीमा आधुनिकीकरण गर्ने प्रबन्ध मिलाइनेछ। साथै, प्रदेशको आर्थिक विकासमा प्राज्ञिक एवम् वैज्ञानिक अध्ययन, अनुसन्धान र विकासको वातावरण निर्माण गरिनेछ।

माननीय सभामुख महोदय,

अब म विनियोजन विधेयक, २०८१ मा समावेश हुने बजेट तथा कार्यक्रमका **प्राथमिकता** प्रस्तुत गर्ने अनुमति चाहन्छु:

१७. **रोजगारी सिर्जना, गरिबी तथा आर्थिक असमानता न्यूनीकरण:** प्रदेशमा विद्यमान बेरोजगारी, गरिबी र आर्थिक असमानता न्यूनीकरण गर्न कृषि, उद्योग, पर्यटन र जलस्रोत जस्ता प्राथमिकताका क्षेत्रमा पर्याप्त लगानी गरी औद्योगिकीकरणको विकास तथा उपलब्ध श्रमशक्तिलाई सीप, तालिम तथा क्षमता विकास, उद्यमशीलता, स्वरोजगार र आत्मनिर्भर बनाउने तथा श्रम साँस्कृतिको सम्मान गर्ने कार्यक्रमहरू आगामी बजेटमा उच्च प्राथमिकताका साथ विनियोजन गरिनेछन्। प्रदेशलाई उच्च आर्थिक वृद्धि, रोजगारी सिर्जना र राष्ट्रिय पुँजी निर्माणमा उच्च योगदान गर्ने केन्द्रका रूपमा विकास गर्ने प्रभावकारी नीति अख्तियार गरिनेछ। आर्थिक असमानता कम गर्न उपलब्ध स्रोत साधनको विनियोजनमा न्याय कायम सामाजिक न्याय र समतामा जोड दिइनेछ।

१८. **कृषिको आधुनिकीकरण र व्यवसायीकरण:** कृषि तथा पशुजन्य उत्पादन तथा उत्पादकत्वमा अभिवृद्धि गर्न यस क्षेत्रको विविधिकरण, व्यवसायिकरण, आधुनिकीकरण, यान्त्रिकीकरण र बजारीकरणमा उच्च जोड दिइनेछ। यसका लागि कृषि क्षेत्रमा अध्ययन र अनुसन्धान, कृषि पूर्वाधारको विकास र विस्तार, आधुनिक भण्डारगृह निर्माण, प्राविधिक सहायता, कृषि प्रसार, बीउबिजन, मलखाद, बिजुली, यन्त्र उपकरण र कृषि ऋणको ब्याजमा अनुदान जस्ता कार्यक्रमलाई प्रभावकारी बनाइनेछ। नश्लसुधार, पशु स्वास्थ्य, कृषि र पशु बीमा, रैथाने बाली र प्राङ्गारिक तथा जैविक प्रविधिमा आधारित खेती प्रणालीलाई प्रोत्साहन गरिनेछ। कृषिलाई सम्मानित र मर्यादित पेसाका रूपमा विकास गर्दै सार्वजनिक-निजी-सहकारी क्षेत्रको लगानीमा ठुला तथा व्यवसायिक कृषि तथा पशुपन्छी फार्म सञ्चालनमा सहयोग, समन्वय र साझेदारी गरिनेछ।

१९. **पर्यटन क्षेत्रको विकास र विस्तार:** प्रादेशिक अर्थतन्त्रमा पर्यटन क्षेत्रको योगदान अभिवृद्धि गर्न तहगत सरकार, निजी र सामुदायिक क्षेत्रको संयुक्त लगानी तथा प्रयास गरिनेछ। साथै, प्रदेशमा विद्यमान र नयाँ प्राकृतिक, ऐतिहासिक, पुरातात्विक, धार्मिक-साँस्कृतिक, आध्यात्मिक एवम् मानव निर्मित पर्यटकीय क्षेत्रहरूको पहिचान, संरक्षण, सुरक्षा, उपयोग र प्रचारप्रसार गरिनेछ। यसका लागि पर्यटकीय पूर्वाधारको विकास र विस्तारमा लगानीको व्यवस्था गरिनेछ।

२०. **गुणस्तरीय भौतिक पूर्वाधार विकास:** प्रदेशभित्र ऊर्जा, यातायात तथा सडक, संचार, आवास तथा सहरी विकास, खानेपानी तथा सरसफाई र सिंचाई पूर्वाधार क्षेत्रमा सेवा प्रदायकको संस्थागत सुधार, क्षमता वृद्धि तथा ठूला र रूपान्तरणकारी आयोजनाको निर्माण, विकास र विस्तारलाई उच्च प्राथमिकता दिइनेछ। यसका लागि आयोजना व्यवस्थापन, स्रोत व्यवस्थापन तथा खर्च प्रणालीलाई प्रभावकारी बनाउँदै प्रदेश गौरव, बहुवर्षीय तथा स्रोत सुनिश्चित भएका र रणनीतिक महत्वका आयोजना समयमै सम्पन्न गर्ने गरी पर्याप्त स्रोतको व्यवस्था गरिनेछ। साथै, पूर्वाधार विकासको गुणस्तर जाँच र मर्मत सम्भार मापदण्ड निर्माण गरी अनुगमन र मूल्याङ्कनलाई प्रभावकारी बनाइनेछ। जलवायु परिवर्तन र विपद्को मारलाई थेग्न सक्ने बलिया र गुणस्तरीय पूर्वाधारको विकासमा जोड दिँदै प्रदेश सरकारद्वारा निर्मित एवम् संचालित सडक, पुल, भवन जस्ता भौतिक पूर्वाधारको नियमित मर्मत सम्भारका लागि स्रोत विनियोजन गरिनेछ। आर्थिक सामाजिक रूपमा विपन्न, भूमिहीन, आवासविहीन र विपद्को उच्च जोखिममा रहेका समुदायका जनताका लागि व्यवस्थित आवासको प्रबन्ध मिलाइनेछ।

२१. **शिक्षा:** उच्च शिक्षालाई बजारमुखी, प्रतिस्पर्धी, उत्पादनमुखी, जीवनोपयोगी तथा अनुसन्धान र नवप्रवर्तनमा आधारित बनाइनेछ। व्यवसायिक, सीपमूलक र प्राविधिक

- शिक्षा, शैक्षिक गुणस्तर र सिकाई उपलब्धिमा जोड दिइनेछ। उच्च शिक्षाको अवसरबाट टाढा परेका वर्ग, लिङ्ग, क्षेत्र र समुदायको सहज पहुँच कायम गरिनेछ।
२२. **स्वास्थ्य:** आधारभूत र विशिष्टीकृत स्वास्थ्य सेवामा आमजनताको सरल, सहज र समान पहुँचको सुनिश्चितता गरिनेछ। स्वास्थ्य पूर्वाधार, आधुनिक स्वास्थ्य यन्त्र उपकरण र दक्ष जनशक्तिको विकासमा जोड दिइनेछ। साथै, आयुर्वेदिक तथा वैकल्पिक चिकित्सा पद्धति र योगको विकास र अभ्यासलाई प्रोत्साहन गरिनेछ। महामारी व्यवस्थापन, पूर्वतयारी तथा प्रतिकार्यका लागि स्वास्थ्य प्रणालीको सुदृढीकरण तथा क्षमता विकास गरिनेछ। मानसिक रोगको उपचार र सचेतनालाई जोड दिइनेछ।
२३. **सामाजिक सुरक्षा/संरक्षण, सशक्तिकरण र सामाजिक न्याय:** प्रदेशमा रहेका दलित, महिला, आदिवासी जनजाति, थारु, कमैया, हलिया, अपाङ्गता भएका र विभेद तथा बहिष्करणमा परेका जातजाति, क्षेत्र र समुदायको उत्थान, स्रोत र साधन तथा अवसरमा पहुँच अभिवृद्धि गरिनेछ। सामाजिक कुरीति, छुवाछुत र जातीय, वर्गीय, लैंगिक, धार्मिक, क्षेत्रीय, भाषिक, अपाङ्गता लगायतका आधारमा हुने विभेदको अन्त्य गर्न कानूनको कडा कार्यान्वयन र सचेतना अभिवृद्धिमा जोड दिइनेछ। यसका लागि लक्षित वर्ग विशेष प्रभावकारी कार्यक्रमहरू कार्यान्वयनलाई उच्च प्राथमिकता दिइनेछ।
२४. **साँस्कृतिको संरक्षण, युवा तथा खेलकूद विकास र परिचालन:** स्थानीय भाषा, कला, साहित्य र साँस्कृतिको अध्ययन, अनुसन्धान र संरक्षणमा युवा परिचालन गरी सामाजिक तथा साँस्कृतिक रूपान्तरणमा सघाउ पुऱ्याउने कार्यक्रम सञ्चालन गरिनेछ। आधारभूत र क्रमिक रूपमा आधुनिक खेलकूद पूर्वाधारको विकास, दक्ष र अनुभवी खेल प्रशिक्षक, खेलकूद सामग्री र पर्याप्त स्रोतको व्यवस्थापन गरी युवाहरूलाई स्थानीय, प्रादेशिक र राष्ट्रिय तथा अन्तर्राष्ट्रियस्तरमा व्यवसायिक खेलकूदका लागि तयार बनाउने अवसरहरू सिर्जना गरिनेछ। लागुऔषध र दुर्व्यसनीलाई निरुत्साहित र नियन्त्रण गर्दै युवाहरूको क्षमता पहिचान गरी विकास निर्माण, सिर्जनशीलता, अनुसन्धान, नवप्रवर्तन, सामाजिक परिचालन र उत्पादन तथा उत्पादकत्व अभिवृद्धि हुने खालका कार्यक्रम परिचालन गर्ने नीति अवलम्बन गरिनेछ।
२५. **जलवायु परिवर्तन, दीगो र हरित विकास:** जलवायु परिवर्तनका असरलाई व्यवस्थापन गर्न आगामी बजेटमा न्यूनिकरण, अनुकूलन र क्षमता विकास तथा सचेतनाका रणनीतिक कार्यक्रमहरू उच्च प्राथमिकताका साथ सञ्चालन गरिनेछन्। प्रादेशिक दीगो विकासका लक्ष्य हासिल गर्दै राष्ट्रिय लक्ष्य प्राप्तमा सहयोग पुऱ्याउन वातावरणमैत्री विकास मान्यता तथा हरित विकासको अवधारणालाई प्रदेशका योजना, नीति, कानून एवम् कार्यक्रममा आन्तरिकीकरण गरिनेछ। साथै, भौतिक पूर्वाधार विकास तथा आयोजना कार्यान्वयन गर्दा

वातावरणीय प्रभाव मूल्याङ्कन, जैविक विविधता, वातावरण संरक्षण तथा पर्यावरणीय सन्तुलनलाई मध्यनजर गरी हरित विकासको प्रवर्द्धन गरिनेछ।

२६. **संस्थागत सबलीकरण, सूचना प्रविधिको प्रवलीकरण र सुशासन:** प्रादेशिक नीति तर्जुमा र कार्यान्वयन, सार्वजनिक सेवाको प्रारूप निर्माण र वितरण, सार्वजनिक खरिद, सार्वजनिक वित्त व्यवस्थापन र आर्थिक प्रशासनमा विधिको पालना, पारदर्शिता, मितव्ययिता, स्वच्छता, जवाफदेहिता र उत्तरदायित्वको प्रवर्द्धन गर्दै शासकीय संयन्त्रको सवलिकरण र कर्मचारीको क्षमता विकास गरिनेछ। साथै, राजनितिक र प्रशासनिक क्षेत्रमा सदाचार, नैतिकता, सत्यनिष्ठाको प्रवर्द्धनमा जोड दिँदै वित्तीय अनुशासन र सुशासन कायम गरिनेछ। यसका लागि नीति निर्माण तथा कार्यान्वयन र सेवा प्रवाहमा सूचना प्रविधिको उच्च प्रयोग तथा डिजिटलाइजेसन, तथ्य प्रमाण तथा अनुसन्धानको उपयोग, प्रभावकारी आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली, अनुशासन र वस्तुनिष्ठ दण्ड र पुरस्कार प्रणालीको प्रबन्ध गरी विद्युतीय सुशासन कायम गरिनेछ।

२७. **सार्वजनिक-निजी-सहकारी साझेदारी र लगानीमैत्री वातावरण निर्माण:** सार्वजनिक, निजी र सहकारी क्षेत्रबीच समन्वय, सहकार्य, सहलगानी र सहवित्तीयकरणको माध्यमबाट उत्पादनशील र सामाजिक विकासको क्षेत्रमा लगानी अभिवृद्धि गरिनेछ। यसका लागि प्रादेशिक नीति तथा कानुनी संयन्त्रको स्थापना र आवश्यक सुधार गरी प्रदेशमा लगानीमैत्री वातावरण निर्माण गरिनेछ। विकास साझेदार तथा गैर-सरकारी क्षेत्रबाट संचालित कार्यक्रमलाई प्रदेश सरकारका कार्यक्रमसँग दोहोरो नपर्ने गरी प्रदेशको प्राथमिकताका र उत्पादनशील क्षेत्रमा परिचालन गर्ने नीति लिइनेछ।

२८. **बजेट प्रणाली सुधार, विनियोजन दक्षता र कार्यान्वयन क्षमता अभिवृद्धि:** बजेट तर्जुमा प्रक्रिया, आयोजना पहिचान र छनोट र बजेट विनियोजन तथा आयोजना कार्यान्वयन, खर्च प्रणाली र वित्तीय अनुशासन प्रणालीमा आमूल सुधार गरी बजेट प्रणालीको अनुमानयोग्यता, विनियोजन कुशलता र कार्यान्वयन दक्षतामा अभिवृद्धि गरिनेछ। आयोजना छनोट तथा विनियोजन गर्दा प्रदेश आयोजना बैंकमा प्रविष्ट एवम् स्वीकृत भएका, पूर्वतयारी सम्पन्न भएका, प्रादेशिक आवश्यकता र आर्थिक वृद्धि, रोजगारी सिर्जना तथा पुँजी निर्माणमा योगदान पुऱ्याउने ठुला र रूपान्तरणकारी आयोजनालाई उच्च प्राथमिकता दिई आवश्यक बजेट विनियोजन गरिनेछ। साना र अनुत्पादनशील आयोजनामा रकम विनियोजन गर्ने प्रवृत्तिलाई निरुत्साहित गर्दै आयोजनाको संख्यामा कटौती गरिनेछ। बजेट कार्यान्वयनलाई व्यवस्थित, समयबद्ध र प्रभावकारी बनाउन बजेट कार्यान्वयन कार्ययोजना, खरिद गुरुयोजना, स्रोत सुनिश्चितता, पर्याप्त विनियोजन, समयमै कार्यक्रम संशोधन तथा

रकमान्तर र निकास कार्य र अनुगमन तथा मूल्याङ्कन एवम् तथ्याङ्क प्रणालीको अवलम्बनलाई कडाईकासाथ लागू गरिनेछ।

२९. **आन्तरिक स्रोत परिचालन र अन्तरसरकारी वित्तको उपयोग:** प्रदेशको आन्तरिक स्रोत परिचालनलाई प्रभावकारी बनाउन संविधानप्रदत्त आर्थिक अधिकारको पूर्णरूपमा प्रयोग, राजस्वका सम्भावनाको पहिचान, राजस्व संकलनको प्रयास र चुहावटलाई नियन्त्रण गरिनेछ। स्थानीय तहबाट प्रदेश सरकारले प्राप्त गर्नुपर्ने प्राकृतिक स्रोतको दस्तुर प्राप्तिका लागि आवश्यक समन्वयको नीति अवलम्बन गरिनेछ। यातायात व्यवस्था कार्यालयहरूको संस्थागत सुदृढीकरण र क्षमता विकास गरी सेवा प्रवाह र राजस्व संकलनमा सुधार ल्याइनेछ। साथै, संघीय सरकारको वित्तीय हस्तान्तरणप्रतिको निर्भरतालाई घटाउँदै लगिनेछ। यसका लागि उपलब्ध स्रोत साधनको उच्चतम परिचालन गरिनुका अतिरिक्त संघीय सरकारसँग वित्तीय हस्तान्तरणको रकम वृद्धिका लागि पहल गरिनेछ।

माननीय सभामुख महोदय,

३०. विनियोजन विधेयक, २०८१ का सिद्धान्त र प्राथमिकताका आधारमा तयार हुने बजेट तथा कार्यक्रमको इमानदार र प्रभावकारी कार्यान्वयनबाट प्रदेशमा विद्यमान शासकीय, आर्थिक-सामाजिक, वातावरणीय लगायतका समस्या र चुनौतीको सम्बोधन हुनुका साथै सिर्जित अवसरहरूको उपयोग गर्न सकिने र प्रदेशको प्रथम पञ्चवर्षीय योजना, मध्यमकालीन खर्च संरचना, विगतका सरकारका नीति तथा कार्यक्रम, प्रतिबद्धता र नेपालको संविधानले तय गरेका लक्ष्य, उद्देश्य एवम् प्रतिबद्धताहरू हासिल हुने विषयमा मैले विश्वास लिएको छु।

३१. विनियोजन विधेयक, २०८१ का सिद्धान्त र प्राथमिकताका सम्बन्धमा यस सम्मानित प्रदेश सभामा छलफल भई माननीय सदस्यहरूबाट विश्लेषणात्मक, यथार्थपरक र सिर्जनात्मक सुझावहरू प्राप्त हुने मैले अपेक्षा गरेको छु। माननीय सदस्यहरूबाट प्राप्त हुने सुझावलाई आगामी आर्थिक वर्ष २०८१/८२ को बजेट तथा कार्यक्रम तर्जुमा गर्दा मार्गदर्शक सिद्धान्तका रूपमा अवलम्बन गरी बजेट तथा कार्यक्रममा आन्तरिकीकरण गर्ने विश्वाससमेत दिलाउन चाहन्छु।

ॐ ॐ ॐ धन्यवाद ॐ ॐ ॐ